

MIJNHEER, DAT WEIGER IK

Peter Sierksma

Mijnheer, dat weiger ik

Mijnheer, dat weiger ik

Een politieagent in verzet

Peter Sierksma

Afbeelding omslag: Persoonsbewijs van Pieter Kapenga afgegeven op 3 oktober 1940 (privécollectie erven Kapenga)

Omslagontwerp: Suzan Beijer
Ontwerp binnenwerk: TAT Zetwerk, Utrecht

ISBN 978 94 6249 824 2
e-ISBN 978 94 6249 825 9
NUR 689

© 2021 Peter Sierksma, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Voor Roel Kapenga,
in herinnering Annie en Pieter Kapenga-Mulder

‘Your engagement has consequences’

Olafur Eliasson

Inhoud

- 1 Tussen zwijgen en schrijven · 9
- 2 Weerzien · 25
- 3 Terugkeer · 43
- 4 In de schaduw van de Vrijmaking · 59
- 5 Brieven op bed · 77
- 6 Met de handen van een hoefsmid · 95
- 7 Vader, veldwachter en vakbondsman · 113
- 8 Kampen · 129
- 9 ‘Mijnheer, dat weiger ik’ · 149
- 10 ‘In de Vught’ · 169
- 11 Dachau · 193
- 12 Tussen schrijven en zwijgen · 217

Noten · 232

Geraadpleegde bronnen en literatuur · 240

Dankwoord · 247

PS · 249

Namenregister · 251

DACHAU, 6.5-45

Dutch
Text

LIEVE VROUW EN KINDEREN.

GOD zij DANK; WIJ ZIJN VRIJ.

IK BEN GOED GEZOND
ELK OP ZICH WEL,
HOOP IK THUIS TE
WEER IN GEZONDE
GEVE GOD DAT IK
AANTREF. JE NAN E

SAPPEMEER,

Belevenissen in een concentratiekamp

door **P. Kapenga**

I.

Het is niet zoo eenvoudig voor de
courant over de Concentratiekampen te
schrijven. Veel lectuur is daarover
reeds verschenen. Op de boekenmarkt
kan men te kust en te keur gaan,
maar.....! In meerdere boeken ge-
ven de diverse auteurs wéér het leven
in deze kampen, wat zij zelve hebben
doorgemaakt, doch ook veelal wat ze
hebben van hooren zeggen. Een en an-
der wordt omgewerkt tot een leesbaar
geheel, hier wat aangedikt, daar wat
bij gefantaseerd, doch de lezers krijgen
niet altijd een goed beeld hoe het nu
zoo dag in dag uit in een concentratie-
kamp toeging. Sommige boeken geven
den lezers een indruk, of er nu alle da-
gen werd „gegruweld” en laten niet
uitkomen, dat er ook dagen betrekkelijk
rustig verliepen, al had dan iedere dag
ook genoeg aan zijn eigen kwaad. Van
de door mij gelezen boeken over de
Duitsche concentratiekampen, munt
naar mijn meening het boek geschre-
ven door Ds J. van Raalte uit door
eenvoudigheid en objectiviteit. In een
artikelenreeks zal door mij worden ge-
tracht den lezers een goed inzicht bij
te brengen over een concentratiekamp
en hoe daarin door de gevangenen werd
geleefd.

Inleiding.

Het was een paar dagen na het prijs-
geven van de IJssellinie, dat er te Kam-
pen bezettingstroepen kwamen. In het
pand IJsselkade 21 werd gevestigd de
Hafenüberwachungsstelle, bestaande uit
een kleine groep Kriegsmarine en Po-
lizei en in de Vloeddijkkazerne een flin-
ke bezetting „Grüne Polizei”. De geha-
te Deutsche oorlogsvlag waalde in Kam-
pen. Hoe lang zij zou waaien, was voor
ons een vraag en wij mogen dankbaar
zijn dat wij toen niet wisten, dat het
een tijdvak van 5 jaren zou worden,
voor zij werd neergehaald.

Voor ons politiemenschen brak een
moeilijke tijd aan. Voor de bezetting
dacht niemand, dat er onder het poli-
tiepersoneel te Kampen onbetrouwbare
elementen zouden schuilen, die hun
ambtseid zouden plegen en verraad
zouden plegen. Alleen de Rijks-
veldwachter WILBURG PERS werd wegens zijn
omgang met N.S.B.-ers soms wel ge-
wantrouwd. Na de bezetting

gewezen ambtenaar,

W. Reun

Tussen zwijgen en schrijven

‘Lees Hoornik maar,’ zei mijn grootvader Pieter Kapenga als ik hem naar zijn kampervaringen vroeg. Zelf sprak hij, de vader van mijn moeder Geertje, er liever niet over. Zijn dagen in Vught en Dachau hadden lang genoeg geduurd. En mocht hij soms nog schaars iets delen, dan was dat enkel met een voormalige kampgenoot, zijn predikant of Gerrit van ’t Hul, getrouwd met zijn jongste dochter Tiny. Maar verder niet. Na zijn terugkeer uit Dachau op 29 mei 1945 had hij zijn herinneringen eenmalig in tweevoud opgeschreven. Een eerste versie voor zijn vrouw Annie en de kinderen, een tweede voor de plaatselijke krant. Dat was genoeg.

Lees Hoornik maar.

Met Hoornik doelde mijn grootvader op de in die dagen invloedrijke dichter, schrijver en journalist Ed. Hoornik. Net als opa had Hoornik zowel in Dachau als eerder in Vught gezeten en hij had daarover indringend verslag gedaan, met name in *Vrij Nederland*. Hoewel opa hem nooit persoonlijk had ontmoet, had hij Hoornik wel in het kamp zien lopen en was hij er bij toen de dichter op de appelplaats op 10 mei, vlak na de bevrijding door de Amerikanen, de Nederlandstalige gevangenen toesprak.

Lees Hoornik maar.

Maar zo makkelijk liet ik me niet afschepen. Dus kwam ik erop terug nadat ik van mijn zakgeld Hoorniks pas verschenen *Verzameld werk* had aangeschaft en het dagboek *Goethe in Dachau* van diens vriend en collega, de communistische verzetsman Nico Rost, op de kop had getikt. Maar helpen deed het niet, want opa gaf geen krimp. Ik weet nog hoe we samen door de bossen tussen Zeist en Austerlitz aan het wandelen waren en ik opnieuw aandrong: ‘En Rost? Heeft u Nico Rost dan wel gekend?’

Ja, zei hij, in zoverre dat hij hem net als Hoornik op afstand had ontmoet. Helemaal waar was dat niet, want Rost had hij wel degelijk van dichtbij meegemaakt. In dienst van de ziekenboeg was het Rost die de laatste weken voor de bevrijding met de dodenlijsten van de gevangenen van blok naar blok moest voor de laatste stand van zaken en aldus ook barak 17, het tijdelijke adres van Pieter Kapenga, bezocht.

Maar verder geen contact. Mijn grootvader woonde nu eenmaal niet in blok 9, waar intellectuelen en andere invloedrijke mensen als Hoornik, Rost, Stuuf Wiardi

Beckman, Pim Boellaard en W.L. Brugsma gevangen zaten. Het waren en bleven gescheiden werelden, ook na de bevrijding. Kregen de schrijvers administratieve baantjes binnen het kamp, opa – die zichzelf als politieman onder de werklieden schaarde – wachtte naast enig sjouwwerk een buiten het kamp gelegen akker waar hij tomaten moest telen. Een geluk bij een ongeluk, want veel van zijn lotgenoten werden de staal- en wapenfabrieken rond Allach en München ingejaagd en keerden niet meer terug. Zijn positie op de Pollnhof, aan de rand van Dachau vlak bij het kamp gelegen, had mijn grootvader vooral te danken aan het ontbreken van zijn rechterpink, die hij vlak voor de oorlog tijdens een patrouille op de IJssel als gevolg van een ontploft motorblok verloren had. Verhalen genoeg, zelfs voor een boek, maar nogmaals, opa zweeg liever dan dat hij vertelde.

Als nieuwsgierige scholier begreep ik daar weinig van. Waarom van Pieter Kapenga geen hartverscheurende herinneringen zoals je die las bij bovengenoemde schrijvers noch heldendaden zoals je die tegenkwam in boeken over bijvoorbeeld vriend en Kamper stadgenoot Marinus Post of het door Anne de Vries geromantiseerde leven en verzetsverleden van diens broer Johannes?

Ondertussen deed ik vreselijk mijn best om Hoornik te begrijpen, maar dat viel niet mee. Het was me, eerlijk gezegd, te hoog gegrepen. Zoals hij over de slachtoffers, de beulen en de lijken schreef: ‘De dood loerde in onze kleren, in onze bedden, hij stak ons in het vlees.’ Het was te veel, het ging te diep en de emoties waren te groot. Vlak voordat ik dreigde af te haken, gebeurde er iets waardoor ik alsnog door de dichter werd gegrepen; zij het op een heel andere manier dan mijn grootvader ongetwijfeld had bedoeld.

Tijdens het eindexamen voor de havo in het voorjaar van 1976, stond Hoornik tot mijn grote verrassing opeens tussen de stelodrachten voor het Nederlands. Zonder commentaar stond er zomaar een vers uit de dichtbundel *Ex tenebris*, met woorden die ik wel begreep:

En iedre dag opnieuw moet ik mij dwingen
tot het duel met de gewone dingen:
ik doe het, maar soms is het of ik stik.

Ik schreef een opstel over mijn astma en voelde voor het eerst iets van de onderliggende emoties die opa mogelijk gevoeld had, maar die hij zelf niet wist te duiden of niet wilde duiden.

Vele malen heb ik me er het hoofd over gebroken en me er uiteindelijk mee verzoend dat opa mij op afstand hield omdat hij zijn emoties binnenboord wilde houden en bovendien zijn eigen rol niet zo belangrijk vond. Mijn grootvader

rekende zichzelf tot de eenvoudige ambtenaren en werklieden die door de nummers die zij op hun lichaam getatoeëerd gekregen hadden nog anoniemer waren gemaakt dan ze in het gewone leven voor 1940 al waren. Wel wilde hij iets nalaten voor zijn kinderen en de stad die hij als politiemann diende. Vandaar zijn herinneringen in het *Kamper Nieuwsblad* die in de maanden februari tot en met augustus van 1947 werden geplaatst onder de titel 'Belevenissen in een concentratiekamp'. Maar daar bleef het bij, of zoals een van zijn dochters het uitdrukte: 'Hij vertelde toch al niet veel.'

Vroege herinneringen

Lange tijd speelde de oorlog in het beeld dat ik van mijn grootvader had niet of nauwelijks een rol. Als er al iets bijzonders aan hem was, was het dat hij, opa Kapenga, mijn enige opa was. Want de andere, pake Wybe, had ik nooit gekend. Voor de oorlog uitbrak was hij, de vader van mijn vader Oene Sierksma, gestorven aan darmkanker. Van hem, de wagenmaker uit het Friese Suameer, kende ik alleen zijn portret. Met zijn smalle gezicht, zwart haar en zwarte snor, kijkt hij nog altijd met zijn donkere ogen de fotograaf ernstig aan op een manier zoals mijn vader ook kon kijken: met die karakteristiek ernstige, ietwat melancholieke blik die me altijd de indruk gaf dat Buster Keaton een verdwaalde achterom had kunnen zijn.

Ik had dus alleen opa Pieter Kapenga. Een opa zoals een opa moest zijn. Ja, werkelijk, om Annie M.G. Schmidt uit de televisieserie *Ja zuster, nee Zuster* aan te halen, 'in heel Europa, niemand zo aardig als hij'. De gedroomde opa zoals ieder kleinkind die zich wenst. Terwijl oma ons met limonade, snoep, spelletjes en gestoofde peertjes op zondag verwende, maakte opa tolleren en bezorgde hij al zijn 24 kleinkinderen wel een keer een step of een fiets.

Met zijn witte vierkante kop en licht ondeugende ogen was hij vrijwel altijd goedgehumeurd en zat hij vol grapjes, verhaaltjes of oneliners zoals het altijd vrolijke 'Hoog voor de prins!' of 'Iedere avond trok bij buurman een kwajongen aan de bel...', een rijmpje dat afliep met een emmer water en alle gevolgen voor de kwajongen van dien. Later begreep ik dat zijn vrolijk met opgeheven hand gebezigde groet aan de prins niet zomaar uit de lucht kwam vallen. Voor hij in 1924 trouwde met zijn lief Annegien Mulder en dienst nam als veldwachter en later politiemann, had hij bij de bereden marechaussee gezeten. De prinselijke groet voorzag in een saluut met een indrukwekkende steigerung te paard.

Eigenlijk had mijn grootvader wel iets weg van Malle Pietje uit de televisieserie *Swiebertje*. Hij rommelde en sjacherde wat in zijn schuurtje achter het huis